№ 81 Մայիսի 16 (28) 1880 Մայիսի 16 (28) № 81

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբլի:
Առանձին համարները 5 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:

Օտարաքաղաքացիք գրվում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція „Мшакъ“

ՄՇԱԿ

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կ. Պօլսի մամուլը:—Ներքին տեսութիւն: Թիֆլիսի Դումայի նիստը: Նամակ Բագուից: Նամակ Ղարսից: Նամակ Նոր-Նախիջևանից: Ներքին լուրեր:—Արտաքին տեսութիւն: Թիւրքիա: Ալբանիայի դրութիւնը:—«Մշակի» հեռագիրներ:—Յայտարարութիւններ:

Կ. ՊՈԼՍԻ ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԸ

«Բաղանիան տես՝ ծուխը ճանաչիր» ասում է ռուսաց առածը: Խմբագիրներին նայիր՝ կարդացողներին ճանաչիր, կասենք մենք, դարձնելով մեր հայեացքը Կ. Պօլսի հայ լրագրութեան գործին և ուղղութեան: Հեռուից չը խօսենք, դիմենք փաստերին:

Այսօր Կ. Պօլսի ազգային ժողովը դնում է ատեանի վրա մի կարևոր հարց, որ պիտի վճռէ ընդհանուր գաղութիւնների օգնութեամբ. տեսած կա՞ք երբ և իցէ, որ այն տեղի հայ մամուլը ընկնի այդ հարցի ետևից և կանխապէս յայտնելով իր կարծիքը նորա նշանակութեան և էական կէտերի վրա, այնչափ ժողովրդականացնէ նորան, որ հէնց մի քանիները սովորեն մասնակցել, զբաղվել և ապրել կենսական ազգային շահերով, փոխանակ Վէլի-Ահմէդի անցքը, մի սէրբայլի ինտրիգա, մի բօլգարական հարց, մի ալբանական խնդիր, որոնցով զբաղված է գրեթէ միայն և եթ Կ. Պօլսի հայ լրագրութիւնը:

Վաղը նոյն ազգային ժողովը, երկար ու բարակ պռռոտախօսութիւններից յետ, թողնում է անվճիռ մի հարկաւոր խնդիր և ցրվում է տները առանց մտադրվելու մինս անգամ վերադառնալ նոյն հարցին. տեսած կա՞ք որ մի հասարակական օրգան բողոքէ ժողովի այդպիսի թուլութեան դէմ և իր մտաւոր և բարոյական ազդեցութեամբ առաջ մղէ բարձի թող արած հարցի վճռումը և վերջնական լուծումը:

Այսօր հաստատվում են Կ. Պօլսում մի քանի ընկերութիւններ Հայաստանի մէջ ուսումնարաններ բաց անելու համար. կարդացած կա՞ք մի հայ լրագրի մէջ մի հատ կարծիք. մի քննողական խօսք ընկերութիւնների գործունէութեան և պրօգրամմայի մասին, մի խրախուսական հրաւէրք, համերաշխութեան մի փոքրագոյն գրգիռ: Վաղը գնում է Հայաստան մի խումբ եւրոպացի հնագէտների պատմական հետախուզութիւններ անելու նպատակով. լսած կա՞ք որ մի հայ լրագիր իր առաջնորդող յօդուածներով քիչ թէ շատ լուսաւորէ խուզարկութեան առարկան և դարձնէ հայ ինտելլիգէնցիայի ուշադրութիւնը հայասէր եւրոպացիներին օգնելու վրա:

Այսօր ընդհանուր հայկական աշխարհը տրամադրված է, որչափ կարելի է, աւելի տեղեկութիւններ ստանալ զանազան տէրութիւններում ապրող իր միաբիններ վրա. կարդացած կա՞ք երբ և իցէ որ Կ. Պօլսի մի հայ լրագիր բարեհաճէ յիշել թէ այս ինչ աշխարհում, որ ասվում է Բուլղարիա, Րումինիա և Կովկաս կան հէնց մէկ ու կէս հայեր, որոնք մի տարի առաջ այնպէս էին, բայց այժմ այսպէս, երկու տարի առաջ այնչափ ուսումնարաններ ունէին, իսկ այժմ այսչափ, հինգ տարի առաջ այնչափ էին հետամուտ իրանց ազգային գործերին, իսկ այսօր այսչափ: Ո՞ր Կ. Պօլսի հայ լրագրութեան մէջ կը տեսնէք համերաշխութեան կապեր կապելու, միմեանց ծանօթացնելու և դէպի բարի նախանձ գրգռելու մի փորձ, մի ընթացք:

Ուրեմն ինչ. մենք միայն անգործ մարդիկ ենք, որ մեր երկու խօսքերից մինը տաճկահայերն են, երկու հոգսերից գլխաւորը նոցա հոգսն է. մենք սեփական հոգսեր չունենք, թէ սեփական նիւթեր. մեզ կեանք ու գործունէութիւն չունենք թէ առաջադիմութեան և ինքնաճանաչութեան նշան: Ինչ պատճառով է անտարբեր դէպի մեզ Կ. Պօլսի հայ մամուլը, որը շատ լաւ գիտէ Սերբիայում պատահող անցքերի մանրամասնութիւնը, շատ լաւ է հետաքրքիր Սերբիայի և Բուլղարիայի սահմանագլուխների որոշման, շատ լաւ գիտէ մի որ և է հօջայի կենսագրութիւնը, շատ լաւ գիտէ թէ ո՛վ ո՞ր ատեանի մէջ իջեցրել է յետագայ վեհափառ սուլթանից, բայց ոչինչ չը գիտէ մէկ ու կէս միլլիոն հայերի մասին, չը գիտէ ի՞նչ ենք շինում մենք այստեղ՝ կոտորված ենք թէ կենդանի, քնած թէ արթուն, սրտացաւ թէ անտարբեր դէպի իրանց վիճակը...

Եւ այսպիսով բանը հասնում է այն խայտառակ կէտին, որ երբ նոյն իսկ Հայաստանում յայտնվում է սովը և աջ ու ձախ հարիւրներով հնձում, երբ Կովկասի հայ լրագրութիւնը ամբողջ երկու ամիս առաջ աղաղակ է բարձրացնում, բողոք պատրում, օգնութեան կանչում, միայն երկու ամից յետ էք տեսնում, որ Կ. Պօլսի լրագիրները յայտնում են թէ «շուտ կըսեն թէ Հայաստան սով կայ»: Ահա՛ այսպէս է կատարում Կ. Պօլսի հայ լրագրութիւնը պուբլիցիստի բարձր պաշտօնը...

Այդ է երևի պատճառը որ Կ. Պօլսի ազգային ժողովի մէջ դիզվել են միմեանց վրա 57 չը լուծված գործեր, բայց ոչ ոք չէ հարցնում թէ ինչու: Այդ է պատճառը երևի որ տաճկահայերի, այսպէս ասած, սահմանադրութիւնը 20 տարվայ ընթացքում այնչափ կարողացաւ կրթել ժողովուրդը և պատրաստել ինքնավարութեան համար, որչափ Կ. Պօլսի մամուլը ինքն իրան կրթեց... Այդ է պատճառը երևի որ Կ. Պօլսի հայ մամուլը չէ ձևացնում մի ոյժ, մի հասարակական ուղեցոյց, այլ նա նմանում է միայն անդամալոյծ ինվալիդին, որին հարկաւոր է լոկ խղճալ և մի կոպէկ շպրտել առաջը նորա թշուառ գոյութիւնը պահպանելու համար: Ահա ինչ է Կ. Պօլսի հայ մամուլը, որ այնչափ մեծ համարում ունէ ինքն իր վրա:

Գր. Նիկողոսեան

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹԻՖԼԻՍԻ ԴՈՒՄԱՅԻ ՆԻՍՏԸ

Մայիսի 12-ին, երկուշաբթի օր, քննվեցաւ Թիֆլիսի Դումայի մէջ ձայնաւոր Ա. Թայիրովի ծանուցումն «Մշակի» № 71 առաջնորդող յօդուածի վերաբերութեամբ:

Դումայի դահլիճը լի էր ձայնաւորներով և հասարակութեամբ: Հասարակութեան մէջ տեղ չը կար կանգնելու անգամ: Քարտուղարը գնկուցումն արաւ Թայիրովի ծանուցման մասին և կարդաց «Մշակի» յօդուածի ռուսերէն թարգմանութիւնը: Ձայնաւոր Թայիրով իր ծանուցման մէջ պահանջում էր, որ «Մշակի» յօդուածի մէջ եղած մեղադրանքները քաղաքագլխի և ուպրավայի անդամների դէմ, քննվեն Դումայի մէջ և եթէ յայտնվի, որ ոչ քաղաքագլուխը, ոչ էլ ուպրավայի անդամները կապալներ չունեն (և այդ հաստատում է ինքն Թայիրով), ոչ էլ կաշու գործարան ունեն, կամ այդ գործարանը ոչինչ ազդեցութիւն չունի Թիֆլիսի վաճառականութեան վրա,—այն ժամանակ հերքումն գրվի «Մշակի» դէմ, կամ «Մշակի» խմբագիրը դատի կանչվի:

Որովհետև հարցը վերաբերվում էր քաղաքագլխի և վարչութեան անդամների պատասխանատուութեան, այդ պատճառով պ. Մատինով քաղաքագլուխը և ուպրավայի անդամները թողեցին դահլիճը և նախագահութիւնը ընդունեց ընտրողների առաջին բաժնի մէջ ամենից շատ բուէ ստացած ձայնաւոր Անտօն Ղորղանեան:

Վիճաբանութիւնները խնդրի էութեան վրա սկսվեցան: Մենք աւելորդ ենք համարում յիշել այստեղ բոլոր ձայնաւորների ասածները մի առ մի, միայն կասենք որ առհասարակ ձայնաւորները բաժանվեցան երկու որոշ կողմերի վրա: Ոմանք, ինչպէս պ. պ. Եվլմիրզօվ, Նիկոլաձէ, Ալադատով, Սունդուկեանց պահանջում էին նախ վերաքննել խնդիրը, վերաքննել մեղադրանքի ստուգութիւնը կամ անստոյգ լինելը, և այնուհետև տալ քաղաքագլխին հաւատարմութեան կամ անհաւատարմութեան բուէն, միւսները ինչպէս Եւանգուլօվ, բժիշկ Րօտինեանց, իշխան Ամատունի աւելորդ էին համարում քննել խնդիրը, որ նրանց կարծիքով ոչինչ փաստերի վրա հիմնված չէ և առաջարկում էին ուղղակի անցնել հերթական խնդիրներին:

Աւելորդ չենք համարում յիշել այստեղ որ ձայնաւորներից ոմանք, որոնք, թէև մեղադրում էին լրագրին թէ նա անտեղի զրպարտութիւններ է անում Դումայի դէմ, իրանք էլ չէին կարող զսպել իրանց կրքերը և աշխատում էին անվայել խօսքեր գործ ածելով, վճռել հարցը: Նիկոլաձէ անդադար կրկնում էր որ «Մշակի» յօդուածը մի անխելք, մի անմիտ դատողութիւն է, իսկ բժիշկ Րօտինեանց հայհոյանքից աւելի ոչինչ չասեց մեր լրագրի յօդուածի մասին: Զարմանում ենք որ նախագահը չը կանգնեցրեց այդ հայհոյողներին, ասելով նրանց, որ եթէ մեղադրում են մի լրագրական յօդուած անտեղի խօսքերի համար, ձայնաւորները չը պէտք է իրանք էլ նոյնը անեն:

Գ. Նիկոլաձէ երկար ու բարակ վիրացական

քաղաքա–տնտեսային դատողութիւններով ու-զեց ապացուցանել թէ վաճառանոցի գների թանգութիւնը և էժանութիւնը չէ կարող կախված լինել պօդրիադներից, կաշու գործարանից և այլն, բայց թէ կապ ունի երկրի ընդհանուր տնտեսական դրութեան հետ: Բայց ոչ ոք չը գտնվեցաւ որ պատասխանի պ. Նիկոլաձէին հետևեալը. եթէ ճշմարիտ մսի ֆունտի գինը 30 կ. արուեստական գինը չէ, ինչպէս է պատահել որ ուպրավան մի-ջոց ունեցաւ «Մշակի» յօդուածի հրատարակման հէնց միւս օրը տակսա հրատարակել և մսի ֆունտի գինը 30 կոպէկից յանկարծ իջեցնել 12 կոպէկի: Ուպրավայի ոյժից վեր է խաղալ այսպէս ընդհանուր տնտեսական դրութիւնից առաջացած վաճառանոցի գների հետ. նշանակում է, ուրեմն, որ մինչև «Մշակի» յօդուածի հրատարակելը և մինչև տակսայի նշանակելը Թիֆլիսի վաճառանոցի վրա մսի գինը արուեստական էր: Այո, մսի ֆունտի գինը որ հասաւ 15 կոպէկի, կարող է արդիւնք լինել ընդհանուր թանգութեան, նոյն գինն կարող էր հասնել միւս և Կովկասեան այլ քաղաքներում, բայց այդ գնից բարձր գինը պէտք է համարվի արուեստական գին, որ մեր կարծիքով առաջ է եկել քաղաքային ինքնավարութեան ղեկավարներից գործված այլ և այլ գեղծումներից:

Այդ ճշմարտութիւնը ոչ ոք ձայնաւորներից չուզեց պարզել:

Այդպիսով առանց վերաքննելու հարցը, ձայնաւորները կրկնում էին որ դա հաստատ իրողութիւն է որ կաշու գործարանը ոչինչ ներգործութիւն չունի գների բարձրանալու վրա, որ նոյնպէս հաստատ իրողութիւն է որ ոչ քաղաքագլուխը ոչ էլ ուպրավայի անդամները չունեն կապալներ,—բայց յանկարծ տեղից վեր է կենում ձայնաւոր իշխ. Չէլօկաևվ և ասում է որ իրան հաստատ յայտնի է, թէ քաղաքագլուխը վաղուց է արդէն ունի մի կապալ որ վերցրել է Մոսկվայում: Դա կովկասեան զօրքին կաշի և կօշիկներ հայթայթելու կապալն է:

Հէնց որ իշխան Չէլօկաևվ ասեց այդ խօսքը, պ. Նիկոլաձէ և միւս ձայնաւորներից ոմանք, որոնք թէև գրպարտութիւն էին համարում «Մշակի» յօդուածը, բայց պահանջում էին վերաքննել մեր լրագրի մեղադրանքները, որպէս զի ուպրավայի և Դումայի վրա դրված բիծը սրբվի,—իսկոյն փոխեցին իրանց խօսքը և յայտնելով թէ խնդիրը բաւական պարզվեցաւ, առաջարկեցին անցնել հերթական հարցերին: Առաջարկվեցաւ և ընդունվեցաւ հետևեալ ձևակերպութիւնը. «Ձաւելով որ ձայնաւոր Թայիրով առաջարկեց իր ծանուցումն, Դուման անցնում է հերթական խնդիրներին:»

Ձայնաւոր Ալաչալթօվ առաջարկեց աւելացնել «և համոզվելով «Մշակի» գրպարտութիւնների մէջ» խօսքը, բայց ի հարկէ Դուման այդ աւելուածը չը կարողացաւ ընդունել, որովհետև վճռեց առանց համոզվելու:

Դուման նստելով և վեր կենալով քուէարկեց հաւատարմութիւն քաղաքագլխին և նրա նախագահութեամբ շարունակեց կրկին ուրիշ գործերի քննութիւնը:

Հասարակութիւնը գլուխը շարժելով դուրս եկաւ Դումայից, բոլորովին չը համոզված որ ուպրավան և քաղաքագլուխը արդար են:

Գ. Ա.

ՆԱՄԱԿ ԲԱԳՈՒԻՑ

—

16 ապրիլի

Կարդալով ձեր պատուական լրագրի մէջ մեր Հայաստանի սովալլուկ հայ եղբայրների և քոյրերի դրութեան նկարագրութիւնը, կամեցինք մեր մէջ ընտանեկան ձևով հաւաքել մի փոքրիկ գումար, որով և օգնել մեր հայ կարօտեալներին: Ստորագրութիւն բանալով, ուղարկեցինք և մի քանի ծանօթ ընտանիքներին. նոքա ուրախութեամբ ստորագրելուց յետոյ, այլ և խորհուրդ տեսան, որ այդ ստորագրութիւնը տարածենք, որ գուցէ կարելի լինի մի փոքր գումար հաւաքել: Տեսնելով այսպիսի մի համակրութիւն մեր բագուաբնակ հայ ընտանիքների կողմից, սկսեցի ստորագրութեան թուղթը ձեռքիս, տնէ 'ի տուն մանգալ, նոյնպէս և եկեղեցւոյ մէջ խնդրել բոլոր հայ ընտանիքներից որ օգնեն: Շնորհակալ եմ տիկին Նատալիա Կրասիլնիկեանցէն, նա կամաւորապէս ինձ օգնեց որը իր ծանօթներին ստորագրել տալով և որը ինձ հետ ընտանիքների տները մանգալով, որոնք օգնեցին իրանց կարողութեան չափ, և այսպէս մի տասն օրուայ մէջ հաւաքելով մի հազար և հինգ րուբլի փոխանակեցի պետական բանկի բաժնի հետ և բանկի տոմսակը ընդ նամակաւս ուղարկելով ձեզ, խնդրում եմ չտապել հասուցանել ուր հարկն է օգնելու համար մեր խղճալի ազգակիցներին: Նուիրատուաց ցուցակը նոյնպէս խնդրեմ տպել ձեր պատուական լրագրի մէջ 'ի խրախոյս բոլոր ազգայնոց: Թող ընդունեն իմ խորին շնորհակալութիւնն մեր բագուաբնակ քոյրերը, որոնք չը նայելով այս տարուայ Բագուայ բոլոր գործերի վատ և աննախանձելի դրութեան, յետ չը մնացին այս միջոց ես, ինչպէս մինչև ցայժմ իրանց առատաձեռն նուիրատուութեամբը օգնել հայ ազգակիցներին:

Անուշ Յովհաննէսեան Ղուկասեանց 20 ր., Նատալիա Կրասիլնիկեանց 25 ր., Եղիսաբէթ Կրասիլնիկեան 15 ր., Հեղինէ Կրասիլնիկեանց 10 ր., Օրիորդ Մաշայ Ս. Կրասիլնիկեանց 5 ր., Նատալիա Մաղաթեանց 20 ր., Աննման Մաղաթեանց 15 ր., Անիչկա Ա. Յօնանեանց 10 ր., Ջաւահիր Յօնանեանց 15 ր., Օրիորդ Հռիփսիմէ Յօնանեանց 5 ր., Օրիորդ Մարգարիտ Մաղաթեանց 5 ր., Բըրաֆիօն Մաղաթեանց 5 ր., Սօփիա Հախումեանց 15 ր., Թագուհի Թումայեանց 15 ր., Օրիորդ Մարգարիտ Թումայեանց 5 ր., Ջաւահիր Պառվականեանց 10 ր., Սանդուխտ Միրզաւագեանց 10 ր., Մարգարիտ Լալայեան 15 ր., Նազի Բագիրեան 10 ր., Անյայտ ոմն 10 ր., Եղիսաբէթ Սարգսեան 35 ր., Ֆէփրօնէ Համհարեան 25 ր., Վարդի Թումայեան 6 ր., Օրիորդ Կատարինէ Թումայեան 2 ր., Օրիորդ Մաշայ Թումայեան 2 ր., Կատարինէ Այվազեան 10 ր., Անուշկայ Աթամալեան 5 ր., Խանում Նարամիշեան 5 ր., Շուշինկայ Դաթաշեան 5 ր., Մարգարիտ Խաչատրեանց 10 ր., Անթառամ Թարվիզով 3 ր., Գայեանէ Կոլմանեանց 3 ր., Նուբար Ջէյնալեան 3 ր., Թագուհի Ասլանեանց 10 ր., Եւլինա Տէր-Յակոբեանց 10 ր., Մարիամ Մալաֆեան 3 ր., Սուրունան Սարումեան 5 ր., Ոսաի Կիլանցեան 2 ր., Եղիսաբէթ Ղուլիեան 2 ր., Անուշկայ Խանդամիրեան 1 ր., Ապի Բունիաթեան 1 ր., Զմրաղ Լալայեան 10 ր., Մինա Լալայեան 5 ր., Զարվարդ Լալայեան 10 ր., Խաթայի Ղարաբէգեան 3 ր., Գայեանէ և Վարսինիկ Նարամիշեան 6 ր., Ն. Մելիք-Դադայեանց 3 ր., Հայուհի ոմն (գզլարցի) 5 ր., Շուշինկայ Եվանգուլեանց 5 ր., Ոսկի Ատամեանց 3 ր., Սոփեայ Ատամեանց 3 ր., Զմրախ Մարդանեանց 3 ր., Ջէյնապ Խանում Թաղիեվ (Թուրք) 25 ր., Բալախանըմ Հաջի Ջէյրակըզը (Թուրք) 10 ր., Մալախնիսայ Հասրաթ Բէկ կըզը (Թուրք) 1 ր., Խաջջայ Խանում Հաջի Միրզայ կըզը 15 ր., Մալակ Աթամալեան 5 ր., Շուշանիկ 3 ր., Մարիամ Կորջիեանց 1 ր., М. Вартанова 5 р., Սարայ Տէր-Յովհաննէսեան 2 ր., Լիզայ Տէր-Մկրտչեան 5 ր., Թագուհի Պօղոսեան 1 ր., Եղիսաբէթ Սախարեան 6 ր., Մարիամ Ներսէսեան 1 ր., Սօնայ Պապովեան 2 ր., Եղիսաբէթ Տէր-Օհանեան 10 ր., Մարիամ Յովսէփեան 5 ր., Նինայ Պառվականեան 2 ր., Եկատերինէ Մալիեան 5 ր., Անիկայ Թումայեան 3 ր., Թագուհի Պապաջանեան 1 ր., Փուզայ Իսգրաշեան 5 ր., Թազայ Քոչարեան 1 ր., Ոսկի Աթարէկեան 1 ր., Եւայ Մանվելեան 3 ր., Մինայ Աբրահամեան 1 ր., Աղիզկիւլ Բագիրեան 1 ր., Մարգարիտ Պարունեան 3 ր., Հերիքնազ Տէր-Մովսէսեան 1 ր., Մակայ Խանդամիրեան 1 ր., Եղիսաբէթ Գրիգորեան 1 ր., Նատալիայ Պառվականեան 10 ր., Տիկին Խանկալամեան 1 ր., Մարիամ Մակարեան 2 ր., Մարիամ Ղազարեան 3 ր., Անուշկայ Մելիքեան 1 ր., Մինա Մելիքեան 1 ր., Ղումաշ Բէջանեան 2 ր., Անուշկայ Անանեան 2 ր., Թագուհի Միրզաւագեան 5 ր., Մարգարիտ Շաքարեան 5 ր., Անյայտ ոմն 1 ր., Օվսաննայ Շակիտանեան 1 ր., Անթառամ Փանգուլեան 1 ր., Զառվարդ Առուշանեան 1 ր., Սօնայ Ալէքսանեանց 1 ր., Հռիփսիմէ Ջալալեանց 1 ր., Օվսաննայ Սիրեքրակեանց 1 ր., Սառայ Խոսրովեանց 1 ր., Աննայ Թումայեանց 1 ր., Մարթայ Տէր-Գասպարեանց 3 ր., Մարթայ Պապովեան 2 ր., Ջաւահիր Պօղոսեան 2 ր., Մարգարիտ Աղամալեան 2 ր., Մարգարիտ Սափարեան 1 ր., Եղիսաբէթ Եղիազարեան 1 ր., Բալասան Լալայեան 1 ր., Եղիսաբէթ Շաչիտանեան 1 ր., Օվսաննայ Մանուչարեան 1 ր., Սոնիչկայ Բողդանեան 2 ր., Հռիփսիմէ Սըտեփանեան 1 ր., Աննայ Շահնազարեան 5 ր., Մանուշակ Խանդամիրեանց 4 ր., Կատարինէ Մամիկոնեան 5 ր., Մարիամ Ղազիեանց 3 ր., Наталія Назарбегова 1 р., Մայկօյ Համհարեան 10 ր., Աթէլ Բուդայեան 1 ր., Վառվառէ Վիրապեան 1 ր., Զառի Ծատուրեան 1 ր., Մարիամ Մսիրխանեան 40 կ., Մինայ Ղազիեան 1 ր., Սոնայ Տէր-Յովսէփեան 1 ր., Թամար Բալայեան 1 ր., Սոփիայ Աւետեանց 1 ր., Զմրաղ Շակիտանեան 10 ր., Ծաղիկ Ապրէսեան 7 ր., Շողակաթ Մելիքեան 10 ր., Սոփիա Ատամեան 5 ր., Վարդանուշ Լազարեան 1 ր., Մարիամ Գրիգորեան 4 ր., Անյայտ ոմն 1 ր. Ալէքսանդր Տէր-Յակոբեանց 5 ր., Հեղինէ Սափարեան 2 ր., Մարիամ Սափարեան 2 ր., Հերիքնազ Բաբայեան 1 ր., Ոսկի Մայելեան 2 ր., Սանդուխտ Բալայեան 2 ր., Անուշկայ Բալայեան 1 ր., Ջաւահիր Կրասիլնիկեան 1 ր., Սոփիայ Տէր-Խարայելեան 2 ր., Զառվարդ և Դրաւմ Մարտիրոսեան 1 ր. 20 կ., Անյայտ ոմն 50 կ., Կատրին Մելիքեան 5 ր., Մանուշակ Աղամալեան 3 ր., Ольга Петровна 2 р., Софія Канчаровна 1 р., Елизавета Маліевна 1 р., Эмма Орбѣловна 6 р., Юлія Тарвизовна 5 р. Франциска Власовна 1 р., Екатерина Сѣргіевна 1 р., Աննայ Անտօնեան 6 ր., Մանուշակ Գիրեան 5 ր., Մարգարիտ Խաչատրեան 1 ր., Սօնայ Ղազարեան 1 ր., Նարկիզ Ղազարեան 1 ր., Անուկ Շախնազարեան 3 ր., Զառգիւլ Ղազարեան 1 ր., Զառվարտ Իսգրաշեան 1 ր., Անյայտ ոմն 1 ր., Հերիքնազ Լալայեան 1 ր., Մարիամ Կոզնիցեան 2 ր., Ծաղիկ Կրասիլնիկեան 2 ր., Հռիփսիմէ Դաթաշեան 1 ր., Սօփիայ Դաթաշեան 1 ր., Վառվառայ Մարդանեան 1 ր., Անիչկայ Սերեբրակեան 1 ր., Կատինկայ Վարդապետեան 1 ր., Մարիամ Իսգրաշեան 1 ր., Շողակաթ Իսգրաշեան 1 ր., Գայիանէ Դիլտարեան 4 ր., Մարգարիտ Նաջարեան 5 ր., Սոփիայ Նաջարեան 3 ր., Աննայ Գռաողեան 3 ր., Սոնայ Աբրահամեան 1 ր., Ս. Ներսէսեան 1 ր., Ս. Սիլիկեան 3 ր., Սարումեան 3 ր., Սարումեան 2 ր., Սանամ Շարաբանեան 6 ր., Եղիսաբէթ Կաջիաջեան 1 ր., Ջաւահիր Տէր-Մեսրոպեան 1 ր., Նինոյ Վարշամեան 1 ր., Մարիամ Կարիշեան 1 ր., Մագաղաթ Բէմարեան 1 ր., Եղիսաբէթ Ստեփանեան 1 ր., Զառվառ Ներսէսեան 1 ր., Թագուհի Մելիքեան 3 ր., Ջաւահիր Կիլանցեան 2 ր., Համասփիւռ Երուսալիմսկի 1 ր., Թագուհի Եգորեան 3 ր., Սոնայ Մելիքեան 1 ր., Մանուշակ Ղազարեան 2 ր., Մարուսայ Թաթոսեան 1 ր., Անյայտ ոմն 5 ր., Սառայ Դիլտարեան 1 ր., Եղիսաբէթ Նազարեան 3 ր., Եղիսաբէթ Վարդանեան 2 ր., Լիզայ Կորցիեվ 1 ր., Եւայ Շակիտանեան 3 ր., Հերիքնազ Պարոնեայեան 1 ր., Օվսաննայ Դիլտարեան 10 ր., Անյայտ ոմն 3 ր., Շուշան Վարշամեան 1 ր., Հռիփսիմէ Ղազարեան 1 ր., Մայկոյ Աւետեան 10 ր., Անյայտ ոմն 1 ր., Մինայ Մելիքեան 1 ր., Աննայ Մալունցեան 1 ր., Մարիամ Թարխանեան 1 ր., Աննման Թարխանեան 1 ր., Աննա Վարդանեան 15 ր., Աննա Եակոբովնայ 5 ր., Սոփեայ Ղարապէկեան 1 ր., Նատալեայ Ներսէսեան 3 ր., Տիկին Ամիրեանց 5 ր., Թազագիւլ և Ջաւահիր 1 ր., Ոսկի Թորոսեան 1 ր., Թագուհի Նազարեան 1 ր., Մաղթաղինէ Պապովեան 5 ր., Սանամ Նազարեանց 1 ր., Խանում Խայդրեան 5 ր., Լիւսին Մայիլեան 1 ր., Սառայ Դիլտարեան 1 ր., Հռիփսիմէ Սանամեան 1 ր., Թագուհի Ասլանեան 1 ր., Անյայտ ոմն 1 ր., Համայիլ Աւշարեան 3 ր., Մարգարիտ Ջապարեան 1 ր., Զառափել Տէր-Ստեփանեան 2 ր., Ջաւահիր Թառայեան 1 ր., Մարգարիտ Շակալտեան 1 ր., Հռիփսիմէ Առուշեան 1 ր., Մինայ Վաքիլեան 1 ր., Խաթուն Իսգրաշեան 1 ր., Սոնայ Բէկնազարեան 1 ր., Նարկիզ Վարդանեան 1 ր., Անյայտ ոմն 3 ր., Անիկայ Մարգարեան 3 ր., Նինոյ Եաղուբեան 5 ր., Թագուհի Պօղոսեան 1 ր., Անյայտ ոմն 1 ր., Թազախանըմ Բաքիխանով (Թուրք) 5 ր., Նինոյ Վերմիշեան 5 ր., Զառափել Ստեփանեան 1 ր., վեց երեխի համար Մատաթեանց 1 ր. 20 կ., Թագուհի Սահակեան 20 կ., Գիւլնազ Աղնաւուրեան 50 կ., Հռիփսիմէ Մարիա և Հայկանուշ 54 կ., Աննա Գերասիմիչ 80 կ., Սառայ Ջախարեան 60 կ., Զառվարդ Սապոնչեան 50 կ., Սոնայ Մովսէսեան 50 կ., Ջաւահիր Ղազարեան 40 կ., Սոնայ Հասրաթեան 50 կ., Կատրին Ոսկանեան 50 կ., Մարիամ Բաբախանեան 40 կ., Մերվարի Սանամեան 40 կ., Դաքիայ Մարութեան 50 կ., Եղիսաբէթ Փիրազադեան 50 կ., Թագուհի Պօղոսեան և Ոսկի Սարուխանեան 35 կ., Եղիսաբէթ Հախումեան 10 ր., Եղիսաբէթ Կապիտովեան 1 ր., Սանդուխտ Ստեփանեան 50 կ., Սոնայ Բաթալեան 40 կ., Անուշ Վարդանեան 50 կ., Սողոմէր Սարգսեան 60 կ., Հռիփսիմէ Բունիաթեան 50 կ., Սառայ Ջախարեան 50 կ., Ջաւահիր Տէր Յովհաննէսեան 50 կ., Մարիամ Շակտանեան 50 կ., Մարիամ Մելիքեան 40 կ., Անախանում Սարուխանեան 20 կ., Տիկին Տէր-Մարկոսեան 5 ր., Աննայ Տէր Սահակեան 1 ր., Հուլինեայ Ասլանեան 10 ր., Անյայտ ոմանք 5 ր.: Գումարն է 1005 ր. 9 կ.

Անուշ Յովհաննիսեան Ղուկասեանց

ՆԱՄԱԿ ՂԱՐՍԻՑ

—

25 ապրիլի

Երեք օր է, որ անընդհատ անձրևներ են գալիս և հեղեղներ են բարձրանում Ղարսում. փողոցների սաստիկ ցեխից մարդիկ չատ դժուարաւ անց ու դարձ են անում: Երէկ, 24 ամսիս «Ջուխտը մանկայ» կոչված հայոց թաղում հեղեղը խլեց կտուրից մի տղայի (մօտ 19 տարեկան) և գլորելով պատից ցած՝ քշում էր գառիվայր դէպի գետը: Տղայի մայրը տեսնելով իր ջրատար որդուն, սրտի կսկիծը չը կարողանալով զսպել, ինքն էլ գլորվեցաւ պատից վայր տղայի ետևից իբրև նորան ջրից ազատելու, և ենթարկվեցաւ որդու վիճակին. նոքա ջրի միջին գլխիվայր մի երկու տանիքից վայր գլորվելով, գնում էին դէպի գետը: Անգութ հեղեղը դեռ գետը չը հասցրած, մի քանի մարդ օգնութիւն հասնելով, ազատեցին նոցա խեղդվելուց. միայն ցաւալին այն է, որ պատերից գլորվելու ժամանակ, քիթ ու պռունկները բաւական ջարդվել էին, այնպէս՝ որ խեղճերը թէ երեսների վէրքերից և թէ երկիւղից այժմ անկողնում պառկած են: Նոյն գիշեր պատահեցաւ նմանապէս ևս առաւել մի ցաւալի դէպք մի և նոյն թաղում. անձրևից առաջացած հեղեղը ողողելով միջնաբերդի տակի չերտերը արևմտեան կողմից, յանկարծ պոկ է գալիս մի զարհուրելի քարաժայռ և գլորվելով գառիվայր, ընկնում է մի այրի կնոջ բնակութեան տանիքի վրա, որը իր ահագին տարածութեամբ իսկոյն վայր իջեցնելով միանգամից երկու յարկն էլ, տան կահ ու կարասիքի հետ միասին կպցնում է ներքնայարկի յատակին տարաբաղդ կնոջ բոլոր ընտանիքը, որոնք հինգ հոգի էին: Այս ցաւալի լուրը առաւօտեան վաղ տարածվելով քաղաքում, վրահասաւ բազմութիւնը և ոստիկանութեան կարգադրութեամբ ծակելով փուլ եկած տան մի անկիւնը, դուրս կրեցին անշարժելի ժայռի տակից հողը ու քարը և երեք ժամից յետոյ հազիւ կարողացան դուրս հանել խեղճ զոհերին: Առաջ գտնվեցաւ ընտանիքի մայր՝ կիսակենդան, թշուառ այրին, թէպէտ կիսից վեր տեղեր ողջ էր մնացել, այլ վայրի մասերը բոլորովին խորտակված լինելով, անհնար է նորան կենդանի մնալ. իսկ մնացեալ չորս հոգին վաղուց արդէն մեռած էին, որոնցից մինը յիշեալ կնոջ միակ որդին էր, մօտ 20 տարեկան, երկրորդը՝ դեռ երեք ամսվայ պսակած դուստրը, որ տեղական սովորութեան համաձայն վերադարձել էր իր մօր մօտ, տօն օրերը միասին անցկացնելու. երրորդը 10 տարեկան և չորրորդը 8 տարեկան աղջիկներ, վերջինները օրիորդաց դպրոցում աշակերտուհիք էին:

Ղարսի գեներալ գուբերնատորը անձամբ ներկայ գտնվելով այնտեղ, դիտեց միւս կախ ընկած ժայռերի վտանգաւոր դրութիւնը և հրամայեց պօլիցեյականներին, որ շուտով դատարկեն ժայռի տակում գտնվող տները բնակիչներից: Այս երկիւղալի վտանգից ազատ չեն նաև հայոց եկեղեցին ու երկսեռ դպրոցները ևս, ուստի ինչպէս միւս տներում, նոյնպէս և դպրոցներում արգելված է այժմ մուտ գործել առժամանակ մի:

Տեղիս թանգութիւնը օրըստօրէ կրկնապատկվելով, համարեա սովի կերպարանք է ստանում. Ղարսից դէպի արևելք մօտ 25 վերստ հեռաւորութեամբ, Ալէքսանդրապօլից եկող խճուղու վրա գտնված «Գեասրի Սաթլմիշ» անուն գիւղում բնակվող ալաշկերտցի գաղթականներից մի 10 տարեկան երեխայ, քաղցածութիւնից ստիպված գնացել է դէպի գետը, իբրև կանաչեղէն կամ արմատներ գտնելու, որ ուտէ. խեղճ երեխայն մօտենալով գետի ափերին, յանկարծ գլորվել է նորա մէջ և խեղդվել. մի քանի օրից յետոյ երեխայի դիակը գտել են ձկնորսները:

Օտարական

ՆԱՄԱԿ ՆՈՐ-ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՑ

—

1 մայիսի

Երկու շաբաթ է Խարկովէն Նախիջեան անցած, բայց ինձ արդէն անհերքելի է, որ Նոր-Նախիջեան